

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Maastrichtse schepenakten tot 1300 ontsloten [Bespreking van: P.L. Nève (2012) De dertiende-eeuwse schepenoorkonden van Maastricht en Sint-Pieter, met enige latere transfixen, alsmede een schets van het juridisch statuut van onroerend goed te Maastricht]

Burgers, J.W.J.

DOI

[10.5117/TVGESCH2013.1.BURG](https://doi.org/10.5117/TVGESCH2013.1.BURG)

Publication date

2013

Document Version

Final published version

Published in

Tijdschrift voor Geschiedenis

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Burgers, J. W. J. (2013). Maastrichtse schepenakten tot 1300 ontsloten [Bespreking van: P.L. Nève (2012) De dertiende-eeuwse schepenoorkonden van Maastricht en Sint-Pieter, met enige latere transfixen, alsmede een schets van het juridisch statuut van onroerend goed te Maastricht]. *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 126(1), 123-124.
<https://doi.org/10.5117/TVGESCH2013.1.BURG>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 CP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

De Nederlandse rechtsgeschiedenis (het 'oud-vaderlands recht') is een van die historische specialismen die ernstig worden bedreigd in hun voortbestaan als academische discipline. Dat is zorgelijk, omdat de beoefenaren ervan een onmisbare bijdrage leveren aan ons begrip van het verleden. Veel historische teksten betreffen immers de neerslag van een rechtshandeling – de middeleeuwse oorkonde is daarvan een goed voorbeeld –, en om alle implicaties van

de bron te kunnen vatten is een juridisch geschoold oog vaak nuttig, soms onontbeerlijk. Het is daarom verheugend dat juist de rechtshistoricus P.L. Nève ten behoeve van het geschiedkundig onderzoek alle Maastrichtse schepenakten tot en met 1300 heeft uitgegeven. Dat komt des te meer van pas omdat het met de ontsluiting van de bronnen betreffende het middeleeuwse Maastricht niet al te florissant is gesteld; afgezien van de stadsrekening van 1399/1400 en het ene deel met Raadsverdragen over 1367-1428 zijn er nauwelijks edities beschikbaar.

Maastrichtse schepenoorkonden zijn bekend vanaf 1253, en tot en met het jaar 1300 heeft Nève er 92 gevonden. Dat corpus is uitgebreid met vijftien gerelateerde teksten, waaronder oorkonden uitgevaardigd door schepenen van het bij Maastricht gelegen dorp Sint Pieter, en met negentien schepenbrieven uit de jaren 1315-1427 die zijn opgenomen omdat ze aan de dertiende-eeuwse akten waren gehecht (de zogenoemde 'transfixen'). Er worden hier dus 126 oorkonden uitgegeven, die overigens niet zijn doorgenummerd maar een onoverzichtelijk num-

MIDDELEEUWEN

Maastrichtse schepenakten tot 1300 ontsloten

P.L. Nève, De dertiende-eeuwse schepenoorkonden van Maastricht en Sint Pieter, met enige latere transfixen, alsmede een schets van het juridisch statuut van onroerend goed te Maastricht (Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap; Maastricht 2012) 208 p., ill., €25,- ISBN 9789071581007

mer hebben gekregen op basis van hun datering; de eerste oorkonde heeft aldus volgnummer 1253.03.31. De teksten betreffen vrijwel uitsluitend de formele overdracht van onroerend goed en de vestiging of overdracht van daarop drukkende rechten, vaak jaarlijkse cijzen of renten. In de akten staan de namen van de schepenen en van de Maastrichtse kopers en verkopers van percelen en renten, alsmede van hun borgen en hun burenen; bovendien vinden we hier vaak de oudste vermelding van straatnamen en veldnamen. De schepenbrieven vormen daarmee een belangrijke bron voor de Middeleeuwse geschiedenis van Maastricht en haar inwoners.

Daarnaast werpen deze akten licht op de ontwikkeling van een belangwekkend rechtshistorisch fenomeen, namelijk het systeem van bezit en eigendom en de transactie daarvan. Nève geeft in zijn inleidende 'Schets' een competente toelichting op deze ingewikkelde materie. Daarbij had hij wel iets meer consideratie mogen betonen met de juridisch niet geschoolede lezer, omdat bepaalde (Latijnse) begrippen in het begin wat al te kort worden omschreven en pas verderop meer uitvoerig aan de orde komen. Deze lezer werd bijvoorbeeld in verwarring gebracht door de term *allodium*, 'eigen goed', dat door de algemene historicus wordt opgevat als tegengesteld aan 'leengoed', maar dat in de Maastrichtse context een wat andere betekenis heeft. Daar komt de niet-rechtshistoricus dan pas achter op p. xlii-xliv, waar Nève glashelder uiteenzet dat de eigenaar van de grond, de grondheer, dat

goed in allodiaal eigendom had, en dat op dat allodium weer percelen in erfelijk recht werden bezeten door anderen, die de heer daarvoor een grondcijns betaalden; hun goed heet *heriditas*, in het Middelnederlands *erve*. Op die percelen kon de grondheer ook grondrenten uitgeven: tegen een bepaalde som ineens ‘verkocht’ hij aan de houder het recht om jaarlijks op hem een rente te vorderen, waarbij het betreffende *hereditas* als onderpand diende. De houders van dat perceel konden dit recht ten overstaan van schepenen aan derden overdragen, maar dan waren zij de grondheer een bepaalde recognitie verschuldigd (in Maastricht meestal een halve aam wijn).

In zijn inleiding staat de auteur ook stil bij zaken als de typisch Maastrichtse ‘tweeherigheid’, de omstandigheid dat de jurisdictie over de ene groep inwoners werd uitgeoefend door de bisschop van Luik, terwijl de andere groep eerst onderworpen was aan de Duitse keizer, vanaf 1204 aan de Brabantse hertog. Voorts behandelt Nève in zeer kort bestek enkele diplomatische aspecten van het uitgegeven corpus, te weten de in de akten gebruikte taal – tot 1389 meestal het Latijn, zelden het Nederlands – en de daarin gehanteerde jaartijl: eveneens tot 1389 hield men in Maastricht, anders dan in Luik, vast aan de gewoonte om het ambtelijke jaar te laten beginnen met Pasen. Jammer genoeg wreekt zich hier het feit dat de auteur geen specialist is in een andere bedreigde discipline, de oorkondenleer. Zaken als de door schepenen gevoerde zegels en de evolutie van de standaardformuleringen in de oorkonden – diplomatische elementen die toch juridische implicaties kunnen hebben – doet hij zeer kort af met verwijzing naar eerdere publicaties van Gerard Venner. Helemaal afwezig is een paleografisch-diplomatisch onderzoek van het corpus, te beginnen met de in origineel overgeleverde akten, vóór 1301 liefst 68 stuks. Een dergelijke studie had licht kunnen werpen op de aan- of afwezigheid van eigen klerken bij de Maastrichtse schepenbanken of bij het stadsbestuur, en op de organisatie en ontwikkeling van die eventuele secretarie(ën). Nu moeten we het doen met de constatering (p. xxx) dat in 1294 voor het eerst een ‘stadssecretaris’ wordt genoemd (het is ene Goeswinus, *scriptor opidi Traiectensis*), en met de verzuchting (p. xxvi) dat wij helaas nauwelijks zijn ingelicht over de Maastrichtse stedelijke secretarie. Dit is een gemiste kans om die lacune op te vullen.

In de eigenlijke editie van de teksten klemt datzelfde gebrek aan diplomatische expertise. De handige gewoonte om een oorkonde te laten voorafgaan door een ‘kopregest’, dat is een korte samenvatting van de inhoud,

is niet nagevolgd. Informatie over de uitgegeven oorkonden is bijzonder summier: alleen vindplaats en eerdere drukken worden vermeld. Er staat dus niets over het uiterlijk van het origineel, zoals afmetingen en bezegeling; en wanneer het, bij gebrek aan de originele oorkonde, een later afschrift betreft, wordt dat afschrift niet in een historische context geplaatst. Dat is een gemis, want dergelijke informatie maakt onderzoek mogelijk naar de overlevering van een tekst, en daarmee naar de plaats waar en de reden waarom die werd gekopieerd. Men zou daarom graag een opgave zien van *alle* middeleeuwse afschriften, ook wanneer het origineel wél voorhanden is. Voorts blijkt nogal eens dat een transcriptie niet is ontleend aan de brontekst zelf, maar aan een moderne editie. Anderzijds heeft de vrijheid die Nève zich heeft veroorloofd ten opzichte van de diplomatische gewoonten ook positieve effecten: een editeur van een traditioneel oorkondeboek zou de latere transfixen niet hebben opgenomen, terwijl die zeker aanvullende informatie verschaffen over het betreffende perceel of de betreffende rente. En in een ‘gewoon’ oorkondeboek vinden we geen vertalingen van de teksten in modern Nederlands, maar ongetwijfeld zullen veel historici de uitgever dankbaar zijn dat hij ervoor heeft gekozen die wél te leveren.

De transcripties, deels berustend op werk van eerdere onderzoekers, zijn niet geheel foutloos. Althans wanneer men de tekst van nr. 1267.03.20 vergelijkt met de foto van het stuk (p. xviii), dan vindt men daarin enkele ongerechtigheden: een paar onjuiste letters, een overgeslagen woord *suo*, en het jaartal dat onjuist wordt getranscribeerd als *M^oCC^oL^o sexto* (1256), terwijl er in werkelijkheid *M^oCC^oLX sexto* (1266) staat; in het op de datering gebaseerde volgnummer is trouwens wel correct het jaartal 1267 opgenomen, dat men krijgt bij toepassing van de paastijl. Een index op persoons- en plaatsnamen en begrippen maakt de uitgave goed toegankelijk. Overigens zouden de zoekmogelijkheden aanzienlijk worden verruimd wanneer een digitale versie van de editie op het internet werd aangeboden, en daarin zouden dan ook ter facilitering van verder onderzoek afbeeldingen van de originele stukken kunnen worden gegeven. Wil de eerbiedwaardige discipline van de rechtsgeschiedenis overleven, dan zal ook zij er niet aan ontkomen gebruik te maken van de moderne communicatiemiddelen.

J.W.J. Burgers

Huygens Instituut voor Nederlandse geschiedenis/
Universiteit van Amsterdam